

Lumea lui William Shakespeare

Andreea Mihaela STOIAN*

<https://doi.org/10.52744/AUCSFLSA.2024.01.54>

În 1564, când William Shakespeare se naște, lumea îl pierde pe Michelangelo, iar în 1616, când Shakespeare părăsea scena lumii, îl lua cu el și pe Cervantes.

William Shakespeare nu va aparține numai unui popor ci lumii întregi în posteritate. În contemporaneitate, viața și opera lui au urmat cursul vremii. Copilăria sa a fost la începutul epocii elizabetane, mai exact la puțin timp după încoronarea reginei Elizabeta I, în anul 1559. Câteva elemente biografice din tinerețea lui Shakespeare sunt interesante, acestea intersectându-se direct sau indirect cu lumea teatrului. De exemplu când Shakespeare avea numai șase ani, James Burbage construiește primul teatru din Londra. La vârsta de douăzeci și doi de ani, moment în care Shakespeare se stabilește la Londra, se ține spectacolul *Tragedia Spaniolă* a lui Thomas Kyd. Aceasta creație literară se pare că l-a inspirat pe Shakespeare la crearea lui Hamlet.

Odată cu instalarea sa la Londra, Shakespeare a intrat rapid în lumea teatrului, la început ca băiat de servicii, apoi copist-sufleur, figurant, actor și, după doar trei ani, devine co-proprietar al unui teatru londonez. În 1592, William Shakespeare va păși cu dreptul și în lumea dramaturgilor prin punerea în scenă a piesei *Richard al III-lea* urmată, doi ani mai târziu de *Romeo și Julieta*. În general, piesele de teatru shakespeareiene au fost scrise pentru a amuza și a destinde publicul conform cutumelor epocii. Cu toate că anul 1597 se oprește într-un fel evoluția artistică londoneză prin închiderea tuturor teatrelor, William Shakespeare va reuși un an mai târziu să devină directorul proaspătului teatru *The Globe*.

Coincidență sau nu, dacă ne referim la motivul literar al lumii ca teatru, este ceea ce stătea scris la intrarea teatrului sub formă de motto: „Totus mundus agit histrionem, adică, toți suntem actori (un citat din fragmentele lui Petronius Arbiter, un scriitor din Epoca de Argint a Latinității)”²²².

* Senior Lecturer PhD, University of Craiova, Department of Applied Modern Languages
²²² William Shakespeare, *Hamlet*, ediția 2, citat preluat din Appendix, p. 298: „Totus mundus agit histrionem, every one is a player (a quotation from the fragments of Petronius Arbiter, a writer of the Silver Age of Latinity...)”, Ed. Cambridge, Londra, 1948.



Totodată, teatrul *The Globe* era uneori numit și *The Wooden O*²²³ tocmai datorită faptului că era construit din lemn și era descoperit, lăsând loc liber luminii naturale să pătrundă. Astfel, piesele de teatru aveau loc oarecum sub cerul liber, într-un loc numit sugestiv *The Globe* (Globul). *The Globe* va găzdui punerea în scenă a marilor piese shakesperiene precum: *Hamlet*, *Regele Lear* și *Macbeth*. Ultimele două piese vor fi prezentate publicului în același an în care Cervantes publică prima parte din *Don Quijote de la Mancha* a scriitorului spaniol Miguel de Cervantes.

În 1611, între premierele pieselor *Coriolan* și *Furtuna*, Shakespeare în plină glorie se decide să plece definitiv din Londra. Tot ceea ce el a construit în lumea teatrului londonez se perpetuează și se dezvoltă prin diferite reprezentații susținute și în afara Angliei – chiar și la Varșovia. Ultimii ani din viață și trăiește în mod liniștit, însă nu putem spune același lucru despre teatrul său. *The Globe* arde în 1613.

În 1616 moare William Shakespeare, lăsând în urma sa o operă literară impresionantă ce a revoluționat romantismul și nu numai. Numărul exact de piese nu se cunoaște deoarece chiar și în prezent i se atribuie și alte creații precum: *O Tragedie Yorkshire*, *Nașterea lui Merlin*, *Sir John Oldcastle*, *Vortigern* și *Rowena*, *Puritanul*, *Thomas Lord Cromwell* ș.a. Fără a considera aceste piese ce deocamdată nu au autor, există un total de treizeci și șapte de piese shakesperiene și o sută cincizeci și patru poeme scrise sub formă de sonet. Opera sa a adus în literatura universală un aer proaspăt, element inedite și o îmbinare genială între sursele antice și cele contemporane.

Chiar dacă multe elemente din viața personală a lui Shakespeare au rămas o enigmă, critica literară este de acord cu ideea că: „Shakespeare se inspiră din tot: din viață, din societate, din mediile pe care le cunoaște, din tradiție, din cultură, din ideile timpului, din mișcările de opinie publică, din cărțile care îi cad în mână, din prietenii ori adversitățile pe care i le-a rezervat soarta, [...] din ceea ce e îndemnat să transpună pe scenă cu marea lui dispoziție imaginativă”²²⁴.

Toate acestea și nu numai au transformat opera lui William Shakespeare într-un bun cultural universal.

Teatrul lui William Shakespeare

Timp de patru sute de ani, lumea și opera lui William Shakespeare au fost obiectul atâtor cercetări încât a apărut o disciplină inedită, intitulată shakespeareologie. Mulți cercetători au încercat să reconstituie

²²³ Traducerea în limba română: O-ul de lemn.

²²⁴ Ion Zamfirescu, *Istoria Universală a teatrului*, volumul III, *Renașterea (II)*, Reforma Barocului, Clasicismul, p. 78-79, Ed. Aius, Craiova, 2003.



atmosfera politică, socială și intelectuală: „în care s-a desfășurat evoluția dramaturgiei elisabetane și iacobene, ideile, prejudecățile, moravurile; într-un cuvânt întreaga ambianță în care s-a făurit concepția shakesperiană”²²⁵.

S-a observat că atitudinea și viziunea lui Shakespeare despre epoca, viața și chiar opera lui au fost transmise spectatorului sau cititorului prin personaje special create, fiecare considerat un alter-ego al autorului.

Cea mai simplă dovadă a cercetării literare asidue ce a vizat opera shakespeariană stă în mărturisirea făcută de contele Leon Tolstoi în anul 1906. Acesta afirma într-o lucrare critică a sa că: „până la cea dată, se publicaseră circa 11.000 de lucrări asupra lui Shakespeare și a operei lui în toate țările lumii”²²⁶.

Prin urmare, critica dedicată operei marelui Will ajunsese la o oarecare saturație încă de acum aproape 100 de ani. Cifra la care făcea referire Leon Tolstoi s-a dublat sau chiar s-a triplat în secolul trecut.

În ceea ce privește piesele shakesperiene, ele au fost clasificate de regulă în trei categorii: dramele istorice, comediile și tragediile. Dramele istorice sunt în număr de zece, acestea fiind inspirate din istoria Angliei. Ambianța și tot ceea ce se petrece în aceste drame istorice este strâns legat de realitatea în care scriitorul a trăit. Multe din personajele din aceste drame sunt inspirate din figuri reale din epoca Renașterii, mărturie fiind atât momentul la care fac referire piese precum: *Henric al VI-lea*, *Richard al III-lea*, *Richard al II-lea*, *King John* ș.a.

Aceste drame istorice par a forma un cerc ce se repetă invariabil: „Fiecare din aceste mari tragedii istorice începe cu lupta pentru tron sau pentru consolidarea acestuia, fiecare se încheie prin moartea monarhului și printr-o nouă încoronare”²²⁷.

Comediile lui Shakespeare rezultă din combinarea mai multor elemente estetice, fiind numite de cele mai multe ori *comedii romantice*. Această denumire li se potrivește mai ales pentru că majoritatea temelor lor sunt din sfera dragostei, decorul este exotic (introducând personaje fantastice: zei, zeițe, spiriduși, zmei ș.a.) iar acțiunea pare desprinsă din poveștile de aventuri ce se termină cu convenționalul: au trăit fericiți până la adânci bătrâneți.

Comedii precum: *Cum vă place?*, *Visul unei Nopti de vară*, *A douăsprezecea noapte* sau *Nevestele vesele din Winsdor* au făcut deliciul spectatorului putând fi considerate la o analiză sumară, superficială,

²²⁵ Ion Zamfirescu, *op. cit.*, p. 15.

²²⁶ A. Dan Lăzărescu, *Introducere în Shakespeareologie*, ed. a II-a, p. 682, Ed. SimArt, Craiova, 2008.

²²⁷ Jan Kott, *Shakespeare, contemporanul nostru*, p. 14-15, Ed. pentru Literatură Universală, București, 1969.



simple modalități artistice de binedispunere. Cei care le-au studiat în mod temeinic au ajuns la concluzia că aceste așa-zise comedii au încifrate teme, motive și simboluri literare importante în descifrarea mesajului shakespearian.

Tragediile lui Shakespeare prezintă un număr considerabil de personaje (mult mai multe decât într-o piesă grecească, asta dacă nu luăm în calcul și Corul). În general asistăm la povestea unui personaj sau a eroul și eroinei (este cazul pieselor: *Romeo și Julieta* sau *Antonio și Cleopatra*).

În Anglia renașcentistă ca și în Grecia antică, tragedia realiza o explorare intensă a suferinței și a răului bazată pe experiența unui individ. În mod obișnuit, ca și în cazul lui Shakespeare, tragedia prezintă o decădere de la prosperitate (o stare normală, de bine) la mizerie până la moarte.

Această schimbare majoră intervine pe fondul unui conflict între personajul tragic și „[...]o forță superioară. Se poate spune, așadar, că conflictul și schimbarea – primul intens dacă nu chiar violent, al doilea extrem – împreună constituie esența tragediei” (traducerea noastră)²²⁸.

Cele zece tragedii ale lui Shakespeare au în componența: „persoane de rang înalt, de obicei cu regi sau prințese, dacă nu, cu persoane importante din stat [...]” (traducerea noastră)²²⁹.

Indiferent de statutul social, toate aceste personaje se confruntă cu încercările la care îi supune existența, fiind urmăriți de ideea morală că orice faptă se plătește.

Succesul acestor piese de teatru se datorează și faptului că lumea teatrului l-a însoțit pe William Shakespeare atât în lumea reală unde a fost strâns legat de scenă, cât și în lumea fictivă a operelor sale.

Fin cunoscător al teatrului, Shakespeare cunoștea condiția de bază a unei piese de succes la public – aceasta trebuia să placă, să se plieze pe exigențele spectatorilor, la o primă receptare.

Contemporanii au afirmat că Shakespeare a fost un actor cu talent, astfel că, atunci când a devenit creator de piese, regizor și director de teatru, s-a folosit experiența câștigată. Urmând exemplul spectacolului sacru oferit, sub diverse forme, de către mediile religioase active din Anglia acelei epoci, pornind de la protocolul baroc al clasicismului și până la rigoarea anglicană, Shakespeare a știut nu poate omite implicarea

²²⁸ Claire Elizabeth McEachern, *Îndrumar Cambridge pentru Tragedia Shakespeariană*, p. 2: „[...] superior power. It might be said, therefore, that conflict and change – the first intense if not violent, the second extreme – together constitute the essence of tragedy”, Cambridge University Press, Anglia, 2006.

²²⁹ Paul Kottman, *Philosophers on Shakespeare*, p. 89: „Tragedy with Shakespeare is concerned always with persons of ‘high degree’; often with Kings or princes; if not with leaders in the state[...]”, Stratford University Press, USA, 2009.



spectacolului în chiar viața socială. În piesele sale, marele Will a încercat să redea toate etapele vieții umane și sentimentele ce animă sufletul omenesc.

William Shakespeare a încercat să readucă și să reinventeze personaje ce plăceau publicului și pe cele ce, într-un fel, *oglindeau* publicul.

Subiectele pieselor erau diferite, conta ca pe scenă să fie evocate personalități ale momentului sau tipologii umane. În perioada în care Shakespeare activa în lumea teatrului, mijloacele tehnice erau rudimentare și nu permiteau punerea în scenă a ideilor inovatoare ale unui regizor mai inventiv.

De aceea, Shakespeare își va adapta textele și la posibilitățile scenice, introducând: „anumite includeri, detalii, indicații ori situații”²³⁰ menite să îmbogățească acțiunea reprezentată și să evite orice dificultate în ceea ce privește decorul, vestimentația sau schimbarea personajelor în scenă.

O dificultate scenică a vremii era și faptul că nu existau cortine interioare, paravane sau perdele, astfel că pentru eroii ce trebuiau să moară în timpul acțiunii, Shakespeare: „găsește întotdeauna ceva potrivit pentru ca evacuarea acestora să rezulte din necesitățile acțiunii[...] să fie însoțită de reflecții asupra vieții, să propage o notă emotivă”²³¹.

Shakespeare încearcă să parcurgă într-un timp scenic limitat viața umană inserând moartea în operele sale ca pe un element fundamental al existenței pământești.

„Asemenea lui Socrate care bea cucută, sigur de salvarea sufletului, oamenii shakespearieni nu se tem de moarte”²³², dimpotrivă aceștia exersează o reconciliere cu sinele, cu Destinul. Shakespeare folosește ideea de teatru pentru a evidenția concepțiile ce le avea asupra vieții, omului și destinului. Aflându-se într-un moment inedit, la răscrucea dintre civilizații, Shakespeare își însușește deviza *memento mori*.

William Shakespeare aduce în atenția spectatorului ideea de scene așezate ca niște *cutii concentrice*. Acestea sunt sensul metaforic al idei de *teatru în teatru* ce se regăsește în *Hamlet*, *Femeia îndărătnică* sau în *Visul unei nopți de vară*.

În *Hamlet* ideea de teatru în teatru se conturează odată cu introducerea în acțiunea piesei a unei trupe de actori. Aceștia vor ajuta la producerea deznodământului, piesa lor reprezentând momentul cheie pentru piesă. Tot în *Hamlet* se inserează multe indicații scenice și îndrumări pentru actori pe care Shakespeare le oferă prin intermediul

²³⁰ Ion Zamfirescu, *Istoria Universală a teatrului*, volumul III, Renașterea(II), Reforma Barocului, Clasicismul, p. 69, Ed. Aius, Craiova, 2003.

²³¹ Ion Zamfirescu, op.cit., p. 69.

²³² Dan Vasiliu, *De ce surăde Shakespeare?*, p. 74, Ed. Aius, Craiova, 1994.



personajelor pe care le creează. Hamlet poate fi atât o tragedie cât și un manual pentru tineri actori.

De fapt: „Shakespeare nu încetează să amintească ancorarea teatrului ca ficțiune, în concretul cel mai palpabil, construirea unui univers fictiv în parametrii realului, materialitatea scândurilor pe care se joacă povești inventate despre o istorie adevărată a lumii și a pasiunilor omenești²³³“.

Prezența sintagmei antice *theatrum mundi* în operele lui Shakespeare este mai mult decât un motiv. Astfel aceasta sintagma ia forme concrete în drama renescentistă conturând arhitectura scenei, limbajul pieselor, acțiunea și reprezintă, probabil, justificarea pe care și-o însușesc actorii cu privire la motivul alegerii acestei meserii. Poporul englez a manifestat apetitul pentru animație, fast dar și pentru implicarea în *theatrum mundi*. William Shakespeare oferă publicului ceea ce acesta dorește. Astfel, piesele sale poartă amprenta teatrului – de la personaje, intrigă, motive și până la mesajul final:

„Panoramicul caleidoscopic al pieselor, intensitatea trăirii, vitalitatea și dramatismul extrem concretizează un mănunchi de date menite să valorifice ceea ce ne străduim să descoperim sub identitatea de: patos; erotism; putere; nebunie și moarte”²³⁴.

Teatrul lui Shakespeare prezent atât în scenele din viața sa cât și în scenele din piesele sale este universal. Parafrazându-l pe Bogdan Petriceicu Hașdeu este posibilă schimbarea titlului și a numelor personajelor din piesele shakespeariene, strămutarea acțiunii fie în Africa sau America, toate aceste modificări lăsând neatins efectul dramatic și impactul pe care aceste piese de teatru îl emană spectatorului.

Toate cele peste o mie de personaje ale marelui Will transcend timpul devenind creații pentru totdeauna. Fiecare personaj a fost înzestrat cu semnificații particulare corespondente tipurilor umane existente din totdeauna.

Modalitatea unică de introducere a unor teme și motive de circulație universală în acțiunea pieselor shakespeariene ne face dornici să analizăm și să explorăm exhaustiv diferite variante și forme de interpretare a operei shakespeariene din perspectiva motivului lumii ca teatru.

Motivul lumii ca teatru rămâne unul de actualitate atât pentru teatrele din lumea întreagă cât și pentru societatea în care trăim. Piesele de teatru își doresc să redea situații reale, să transpună prin actori și prin scenariu viața omului așa cum este – scoțând la iveală toate trăirile, emoțiile, șiretlicurile sau ipostazele în care omul își desfășoară viața. Pe

²³³ George Banu, *Shakespeare, lumea-i un teatru*, p. 24. Ed. Nemira, București, 2010.

²³⁴ Dan Vasiliu, *De ce surâde Shakespeare?*, p. 68, Ed. Aius, Craiova, 1994.



de altă parte, în societatea actuală același motiv al teatrului, al disimulării, al prefăcătoriei poate fi regăsit la toate categoriile sociale. Așadar, William Shakespeare ne veghează și astăzi prin operele sale.

Bibliografie

- Banu, G. (2010). *Shakespeare, lumea-i un teatru*, Ed. Nemira, Craiova, România.
- Kott, J. (1969). *Shakespeare, contemporanul nostru*, Ed. pentru Literatură Universală, București, România.
- Kottman, P. (2009). *Philosophers on Shakespeare*, Stratford University Press, USA
- Lăzărescu, A.D. (2008). *Introducere în Shakespeareologie, Ediția a-II-a*, Ed. SimArt, Craiova, România.
- McEachern, C.E. (2006). *Îndrumar pentru Tragedia Shakesperiană*, Cambridge University Press, Anglia (UK)
- Shakespeare, W. (1948). *Hamlet (ediția 2)*, Ed. pentru Literatură Universală, București, România.
- Vasilii, D. (1994). *De ce surâde Shakespeare?*, Ed. Aius, Craiova, România
- Zamfirescu, I. (2003). *Istoria Universală a teatrului, volumul III, Renașterea (II), Reforma Barocului, Clasicismul*, Ed. Aius, Craiova, România.